

mányzatra és a közeletiségre való nevelésre, hiszen itt az iskolában a szocialista demokratizmus, a társadalomért érzett felelősség és a haladó gondolkodás alapjait rakjuk le. Ez a felmérés is megmutatta, hogy a centrumban levő tanulók nagy vonzó erőt gyakorolnak társaikra, amelyet a közösség formálásának érdekében tudatosan kell kihasználnunk. Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy a negatív tulajdonságok is lehetnek néhány tanulóra vonzó hatással. Annál inkább döntő osztályfőnöki feladat a központban levő tanulók nevelése, irányítása, mert a vezető egyéniségek pozitívan hatnak a közösségre és a magányos tanulóknál éppen rajtuk keresztül nyilvánul meg a közösségi hatás.

c) Az egyéni és a csoportfeladatok kijelölésével, irányításával és ellenőrzésével — az iskolai demokratizmus teljes tiszteletben tartása mellett — az osztályt be lehet vonni az egész iskolaközösség munkájába. Rendkívül tanulságosnak és időszerűnek tartom idézni éppen itt Makarenko egyik híres megállapítását:

„Ha az iskolában olyan pedagógusközösség van, amelynek minden tagja szemében az egész iskola sikere áll az első helyen, a saját osztályának sikere a második helyen, s az ő személyes nevelői sikere csak a harmadik helyre szorul, akkor az ilyen közösségben igazi nevelőmunka folyik.”

Osztályomban két úttörő órs van. Mozgalmi feladataik részben megszabottak, de önkéntes vállalásokban is bővelkednek. A rajvezető az osztályfőnök. Ésszerű ez a megoldás, mert így az osztályfőnök nem csupán az összehangolt tanulmányi munka, de a közösségi, mozgalmi és társadalmi tevékenység vezetője is.

Úgy érzem, hogy ezzel a szociometriai vizsgálattal igen sok értékes tapasztalatot gyűjtöttem és az új tervek készítéséhez is sok segítséget kaptam. A tanév végén egy újabb vizsgálat mutatja majd meg számomra az osztály közösségi fejlődésének irányát. Korántsem gondolom természetesnek, hogy osztályomban minden megváltozik egycsapásra, azonban a türelmes, következetes és tudatos nevelőmunka során születő minden eredmény még nagyobbak elérésére serkent.

FORRÁSMUNKÁK:

1. Budai Ilona: A közösség kialakításának kezdeti problémái (Csongrád megyei nevelők pedagógiai tapasztalatainak gyűjteménye 1963—64).
2. Dr. Geréb György: Pszichológiai eljárásmod a gyermeki közösség dinamikájának feltárására (Módszertani Közlemények, Szeged 1962. II/3.).
3. Dr. Kozma Tamás: Szociometria az osztályfőnöki munkában (A gyorsuló időben, Békéscsaba 1971.).
4. Dr. Mérei Ferenc: A szociometria módszerei és jelenségvilága (Pedagógiai Szemle 1969. 7—8. szám).
5. Dr. Riesz Béla: Az osztályközösség struktúrájának vizsgálata a szociometria módszerével (Módszertani Közlemények, Szeged 1968/5.).
6. Várhegyi György: A tanulóifjúság társas kapcsolatainak elemzése (Iskolavezetés I: A Magyar Pedagógiai Társaság, Budapest 1970.).
7. Zentai Károly: Az osztályközösség kialakításának lélektani alapjai (Módszertani Közlemények, Szeged 1962. II/1.).

DR. MÉRETEI KLÁRA

Országos Közegészségügyi Intézet

A gyakorlóiskolák egészségügyi helyzete

(Befejező rész)

Az épületek kialakítása építésük időpontja szerint változó, a legtöbb emeletes tömbépület. 6 iskolában a középfolyosós, 7 helyen a kedvezőbb oldalfolyosós építészeti megoldást alkalmazták. Legtöbbször a folyosók szolgálnak zsbongóul is, eme-

letenként ezek néhol ki is szélesednek. Esztergomban ötletes megoldás a tornaterem tetején kiképzett levegőző terasz, Jászberényben barátságos, de kicsi az üvegezett veranda.

A tanterem normál méretűek, vagy annál kisebbek, de az egy tanteremre jutó gyermeklétszám érhető okokból az átlagnál kedvezőbb. Nem szabad azonban megfeledezni arról, hogy a hospitáló hallgatók sok alapterületet igényelnek. Erre vonatkozó tervezési normák ugyan nincsenek, de megfigyelésünk alapján állíthatjuk, hogy a padok között elhelyezett székek meglehetősen zsúfoltságot okoznak, különösen ott, ahol a tanteremben vannak elhelyezve a fogasok is. Ezzel a helytelen gyakorlattal 8 iskolában találkoztunk. Sajnálatos, hogy az éppen elkészült új nyíregyházi gyakorlóiskolában is a tanterembe kerültek a ruhásszekrények.

A tanteremekben előírt természetes *megvilágítást*, azaz $\frac{1}{3}$ ablak-padlólányadot 3 gyakorlóiskolában tudják biztosítani. Kedvezőtlen a megvilágítás Eger, Győr, Jászberény, Kaposvár, Sárospatak intézményének egyes tantermeiben. A folyamatos szellőzést ideálisan biztosító felső bukószárnyas ablakokat Budapesten és Jászberényben láttunk.

A gyakorlóiskolák többsége egy műszakban tanít, de mesterséges megvilágításra így is szükség lehet. 8 helyen hagyományos izzólámpás világítás van, 5 iskolában fénycsővilágításra tértek át. A megvilágításerősség — bár méréseket nem végeztünk — sehol sem érheti el az előírt 200, fénycső esetén a 400 luxot. Ehhez ugyanis normál belmagasságú tanteremekben négyzetméterenként 30 W fényteljesítmény lenne szükséges opál búrával. A világítótestekkel való ellátottság eléggé eltérő: pl. Nyíregyházán:

54 m² méretű tanteremben 4 db 150 W-os égő van, Baján 4×2 fénycső, Jászberényben, Sárospatakon egyes tanteremekben 3—3 égő. Ezzel szemben Budapesten 8×2 fénycsövet, Szegeden és Pécsen 8—8 izzólámpát láttunk. Az iskolai megvilágítás fontosságát a látószerv védelme és a teljesítmény fokozása érdekében a hallgatók előtt nem lehet eléggé hangsúlyozni.

A megvilágítás mértékét befolyásolja a falak és bútorok színézése is. Megvilágítás szempontjából ideális a fehér fal, de a halvány színek pszichikus hatása kedvezőbb. Leginkább a halványzöld színt használják, akár a falon, akár az olajlábazaton. Nagyon barátságos Jászberényben a pasztell színű fal és a színes függöny.

A gyakorlóiskolák többségében, 10 helyen korszerű központi fűtés működik, 2 helyen cserépkályhákkal fűtenek. A bajai kifogásolható vaskályhákat olajkályhákra cserélik. Fűtés tekintetében tehát a gyakorlóiskolák higiénes színvonalra igen magas. A mikroklímát befolyásoló többi tényezőre azonban szintén gondolni kell (folyamatos és szünetek alatti szellőztetés, felsőkabátok megfelelő tárolása stb).

A tanterem padlózata főleg parketta, melyet kedvező esetben le is lakkozhatnak. Egy-egy iskolában műanyag, illetve hajópadló van. Az iskolai bútorzat a szabványos berendezési tárgyakból áll, állapotuk elég jó. A testmagasságnak megfelelő méretezés azonban itt sem mindig biztosított.

Speciális rendeltetésű helyiségek

A higiénes szempontból jelentős vizes csoportokkal való ellátottság számszerűen nem rossz, de a helyiségek kiképzése és a szerelvények állapota a gyakorló iskolák egyéb helyiségeinek színvonalát meg sem közelíti. Az összes WC fülkét figyelembevéve, fele-fele arányú megoszlást számítva 15 leányra és 24 fiúra jut egy-egy ülőke. A mosdókagylók száma korántsem ilyen kedvező. Korszerű iskolákban nemcsak a vízecsoportokban, hanem a tanteremekben is folyóvízre van szükség. Ez 7 iskolában biztosított, de ott sem minden helyiségben. Sajnos éppen Budapesten lehetett rossz példát látni, ahol a fiú és leány WC-k előterében csak 1—1 falikút volt, s csupán a napközi folyosóján, más szinten helyeztek el 4 kézmosócsapot.

Önálló tornateremmel a különálló épületben elhelyezett gyakorlóiskolák rendelkeznek, a többiek a tanítóképző tornatermét használják. A kisméretű bajai helyiséget kivéve az alapvető higiénes követelményeknek általában megfelelnek. A gyakorlóiskolások testneveléshez szükséges átöltözése azonban nem mindenütt jól megoldott. Előfordul, hogy nem vehetik igénybe a közősen használt tornaterem öltözőjét. Baján, Győrben, Esztergomban és Jászberényben csak az egyik nem számára van öltözőhelyiség. Egerben az öltöző függönnyel van kettéválasztva. A tanteremben együtt öltöznek, vetkőznek a gyermekek Budapesten és Kaposváron, amit 10 éves korban már nem tartunk helyesnek. A tornatermi vízecsoportban az általános iskolások részére is

biztosítani kell legalább a kézmosási, mosdási lehetőséget, a hallgatók előtt is csak így lehet kellőképp hangsúlyozni a személyi higiénés követelményeket.

Műhelytermekre ott van szükség, ahol felső tagozat is működik, egyébként a tanműhelyek a pedagógushallgatók felkészítésére szolgálnak. A munkavédelmi kérdésekre általában elég figyelmet fordítanak, de a műhelyek kialakítása nem mindig a legszerencsésebb. A győri iskolai műhely túl kicsi, Egerben a volt tornatermi öltözőből alakították ki ezeket a helyiségeket.

Az egészsznapos nevelés feltételeinek megteremtése az iskolákban egyre fontosabb kérdés lesz, ezért bélyes lenne, ha a gyakorlóiskolák ezen a téren is mintaszerű tudnának nyújtani. Sajnos az általános gyakorlatnak megfelelően ez iskolák legtöbbjében is a tantermekben folyik a napközis foglalkoztatás. Az is csak szükségmegoldás, hogy legalább a legvilágosabb és legbarátságosabb tantermeket jelöljük ki erre a célra. Külön napközis traktus kialakítására törekszenek Egerben. Más iskolában 1—3 helyiséget biztosítanak erre a célra. A barátságos berendezés jó benyomást tett pl. Esztergomban, Kaposváron és Sárospatakon. A napközis mégis, szinte kivétel nélkül zsúfoltak, a helyzet sokkal rosszabb, mint a tanítás alatt, s az igazgatók is említették, hogy a pedagógiai munka színvonalán is lenne javítanivaló.

A napközis étkeztetés higiénés és biológiai helyzetét egy látogatás során nem értékelhettük. Egyébként is csaknem kizárólag a tanító- és tanárképző konyháján főznek. Az étkeztetés kultúráltsága nem mindenütt kellő színvonalú. A kaposvári étterem elhelyezése nagyon kedvezőtlen, pincészerű. Kívánatos lenne, ha a napközi otthonokban a jelöltek a gyermekétkeztetés alapvető kérdéseivel megismerkedhetnének.

Speciális gyakorlóiskolai követelmény a tanárjelöltek tartózkodására, tanulására és átöltözésére szolgáló helyiségek biztosítása még ott is, ahol a gyakorlóiskola nincs messze a képzőtől. Erre az igényre már a gyakorlóiskolák tervezésekor gondolni kell.

Iskolaorvosi tevékenység a gyakorlóiskolákban.

A pedagógusképző intézetek hallgatóinak nemcsak az egészségtan órákon kellene hallaniuk az egészségügy szervezetéről, s az iskolaorvos tevékenységéről, hanem meg kellene ismerkedniük azzal a gyakorlattal is. Az iskolaorvos munkájának tanulmányozása a legfontosabb egészségügyi intézmény-látogatás. Az iskolaorvos gyakorlati bemutatásai, felvilágosításai hasznosan járulhatnak hozzá az egészségügyi képzéshez (pl. elváltozások korai felismerése, iskolai szűrővizsgálatok lebonyolítása stb). Ezért a gyakorló iskolákban a színvonalas iskolaorvosi munka tárgyi és személyi feltételeit mindenképp biztosítani kellene.

Az iskolai tervezési irányelvek szerint a 8 tantermes, vagy ennél nagyobb iskolákban létesítenek orvosi rendelőt. A gyakorlóokban legtöbbször nincs is külön orvosi rendelő, hanem az közös a főiskolával, vagy a diákothonnal. Előfordul pszichológussal, vagy az úttörőszervezettel együttes használata is. 3 gyakorlóiskolában egyáltalán nincs orvosi rendelő biztosítva, s oda az iskolaorvos ki sem jár. A szűrővizsgálatokat esetleg egyszer a központi rendelőben elvégzik, s ezzel ki is merül az egészségügyi gondozás.

A gyermekek egészségügyi ellátását nem minden városban egységesen szervezték meg. Kívánatos lenne elérni azt, hogy akár körzeti gyermekorvos, akár iskolaorvos látja el a gyakorlóiskolát, az ott rendszeresen megjelenjék, s a rendelés mellett szélesebb megelőző tevékenységet is kifejtсен. Látogatásunk alkalmával úgy tűnt, hogy erre törekszenek Baján, Győrött, Nyíregyházán és Szégeden. Egerben panaszkodtak az orvosok fluktuációjára. Pécssett kísérleteikhez szinte főfoglalkozású orvos partnert igényelnének. Az állandó egészségügyi készenlét azonban leginkább az elsősegélynyújtó berendezések meglétéből áll.

A rendszeres közegészségügyi ellenőrzést általában az elsőfokú egészségügyi osztályok közegészségügyi-járványügyi ellenőrei végzik rutinszerűen. Színvonalasabb iskolahigiénés munkának, s a Kőjálokkal való ilyen kapcsolatnak alig láttuk nyomát.

Az egészségügyi szakellátás és gondozás közül csak az iskolafogászat említhető, de ez a szolgálat sok esetben jobban működik, mint az általános iskolaorvosi ellátás.

A pedagógusképző intézetek vezetőinek, s az egészségügyi szervezőknek egymáshoz közeledve olyan megoldást kellene találniuk, mely biztosíthatná a gyakorlóiskolákban elengedhetetlen színvonalas és sajátos iskolaorvosi tevékenységet.

Egészségnevelés

A gyakorlóiskolának az egészségnevelő munkában nemcsak közvetett, hanem közvetlen szerepe is van. Az egészségügyi szempontból is kifogástalan művelés mellett lehetőséget kell adni arra, hogy a pedagógusjelölt az egészségnevelő munkával megismerkedjék, sőt abban tevékenyen

részt is vegyen. Ezt a tevékenységet nem lehet teljesen az ifjúsági mozgalmi keretben működő Vöröskereszt szervezetre bízni.

Meglepett, hogy a gyakorlóiskolákban milyen kevés egészségnevelési kezdeményezésről és ötletéről ballottunk. Legtöbb helyen csak az egészségügyi csomagok megkövetelésével, s a tisztasági felelősök rendszerével találkozunk. Ezen túlmutató példák: Egerben tejakció szervezése, Szegeden az egészségügyi intézményekkel kötött szocialista szerződés, mely során a kórház biztosítja az iskola egészségügyi felszerelését, segít az egészségügyi rendezvényeknél, a tanulók viszont cserébe műsort adtak, pl. a nyugdíjas dolgozóknak. Több helyen szóltak szülők részére tartott egészségügyi előadásokról. Egészségügyi filmek vetítésére 3 helyen volt példa. Egészségügyi kiadványokkal, propaganda anyagokkal alig lehetett találkozni, s nem is ismerik ezek beszerzési módját. Egy helyen említették, hogy egészségügyi faliképeket rendeltek. A szombathelyi tanítóképző szervezet színvonalas egészségnevelés hatása viszont a gyakorlóiskolára is kisugárzik.

Az egészségnevelő munkát sokszor léegyszerűsítik a személyi és környezethigiénés feladatokra, s azonosítják a tisztaságra való törekvéssel. Ez azonban az egészségnevelés sokrétű feladatkörében csak egy részlet. Kétségtelen, hogy a gyakorlóiskolák éppen a tisztaságra való törekvésben érnek el szép eredményt. Ebben a helyes szemlélet mellett bizonyára szerepe lehet a jobb személyzeti ellátottságnak is. Látszik, hogy törődnek a renddel és tisztasággal, iskolagyűléseken is rendszeresen értékeli azt. Látogatásunk alkalmával *a rend és tisztaság valamennyi intézményben kifogástalan, sok esetben mintaszerű volt.* Ebben a vonatkozásban bizonyára helyes sztereotípiákat alakíthatnak ki a gyakorló hallgatóknál is.

A pedagógusjelöltek a gyakorlóiskolákban a környezetegészségügyi, egészségügyi-gondozási és egészségnevelési vonatkozásokon túl még számos iskolaegészségügyi, gyermek-ifjúsághigiénés problémával találkozhatnak. Ezek elsősorban a pedagógiai folyamat higiénés kérdéseivel és a gyermekek életmódjával kapcsolatosak: teljesítőképesség, terhelés, fáradás, helyes órarend-összeállítás, szünetek és szabadidő-felhasználás, levegőzés, aktív pihenés fontossága stb. Ezen kérdések elemzésére most nem vállalkozhatunk, de hangsúlyozzuk azt, hogy a gyakorlóiskolákban minden téren a korszerű egészségügyi ismereteknek és követelményeknek kell érvényesülniük.

Köztudott az, hogy iskoláink higiénés színvonala országosan eléggé alacsony, bár végletekkel is találkozhatunk. A területen dolgozó pedagógusok munkáját, egészségnevelő tevékenységét számos objektív környezeti tényező nehezíti, mégis tőlük reméljük legalább a sok „pénz nélkül is felszámolható hiányosság” megszüntetését. Várjuk, hogy felismerjék, mik azok a hibák, melyek a tanulók munkájával összefüggnek, s esetleg az egészséget is károsítják, s igyekezzenek felszámolni azokat. Sok esetben a nehézségek nem hátráltató, hanem inkább mozgósító hatásúak. *Számtalan szerényebb iskolaépületben folyik pl. színvonalas egészségnevelő tevékenység, míg modern új épületekben ezt elbanyagolják!*

Igy egészségnevelési és iskolaegészségügyi vonatkozásban is felvethető a kérdés, hogy a gyakorlat során a való életet, az átlagos képet mutassuk-e be a hallgatóknak, vagy éppen a képzés és a gyakoroltatás miatt a *mérték magasabbra állítva az optimumra törekedjünk.*

Tapasztalataink nyomán gyakorlóiskoláink képe nem egységes. A higiénés hibáktól ugyan nem mentesek, sok vonatkozásban mégis kétségtelenül kedvezőbb helyzetben vannak az átlagos általános iskoláknál. Véleményünk szerint azonban ezzel nem elégedhetünk meg. Szerintünk a gyakorlóiskoláknak a szó nemes értelmében vett „minta” iskoláknak kell lenniük. Az alapvető iskolaegészségügyi előírásokat legalább ezekben feltétlenül meg kell valósítani, amíg még korántsem jelent maximalizmust. Ha engedményeket teszünk, az egészségügyi kérdések fontosságukból nagyot veszítenek a hallgatók előtt, s ez a beinduló egészségtan oktatás és a gyakorlatok sikerét is veszélyeztetheti.

Összefoglalásként hangsúlyozzuk azt, hogy elsősorban az udvar kialakítása, a kézmosási lehetőség, a mesterséges megvilágítás, a ruházat elhelyezése, a napközi otthon, az orvosi ellátottság és az egészségnevelési lehetőségek kihasználása terén van még sok tennivaló. A pedagógusképzés színvonalának emelése megkívánja a tennivalók gyors elvégzését.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. Tanterv a tanítóképző intézetek számára (Szerk. dr. Füle Sándor) MM, 1970.
2. Róna Borbála (szerk.): Egészségtan. Tankönyvkiadó. Budapest. 1972.
3. Miklósvári Sándor: Az egészségnevelésre való felkészítés lehetőségei a pedagógusképző intézetekben. Egészségügyi Felvilágosítás. 12. 55—57. 1971.
4. Simkó Endre: A gyakorlóiskola szervezete. Sopron, 1899.

5. Bodnár Gáspár: Gyakorlóiskolai kalauz tanító- és tanárjelöltek számára. Szatmár. 1908.
6. Porzolt István: A gyakorlati képzés rendje. Nyíregyháza. 1969.
7. Gulácsy Zoltán: A tanítójelöltek szakmai gyakorlatáról. Köznevelés. Alsótagozatos oktatás nevelés. 18. 2. I—II. 1962.
8. Balogh József: Gyakorló tanárjelöltek az iskolában. Pedagógusok Lapja. 8. 4. 1966.
9. Pajor Géza: Pedagógusok iskolahigiénés képzése és továbbképzése. Az iskolaegészségügy mai kérdései. Jászberény. 1969.

DR. BAKSA JÓZSEF
Győr, Tanítóképző Intézet

Túlkorosság — egyéni bánásmód — közösségi nevelés

(Befejező rész)

A ma iskolájában még igen nagy számban tanulnak túlkoros gyermekek. Esetükben a standard nevelési cél és a gyermek fejlődési szükségletei között olyan feszültség és ellentmondás keletkezhet, amelynek feloldása kizárólagosan a közösségi neveléssel, mint eszközzel képzelhető el. Az nyújthat lehetőséget arra, hogy az egyén és a környezet közötti meg nem értés miatt állandósuló konfliktusok és bonyodalmak feloldódjanak. Hiszen a társak, a tanulók közössége által is képviselt követelményeket hamarabb felismeri és magáénak érzi az egyén. Jobban megérti, hogy nem egy „felnőtt külső személy” hivatalból is hangoztatott szeszélyeiről van szó, hanem olyan követelményekről, amelyek az ő személyes, érdekeit is védik, s mindannyiok problémáinak megoldását segítik.

Azt viszont tudomásul kell vennünk, hogy a kiemelt helyzetekben — a túlkorosságról van szó! — „finomabb mérőeszközökre”, nagyobb felelősségre és nagyon tudatos nevelői tevékenységre van szükség. Már csak azért is, mert sok vonatkozásban azért is bekövetkezhetnek az említett konfliktusok és ellentmondások, mivel az egyén kapcsolatteremtő képessége korlátozott általában. Ha nem sikerül rátalálni az egyéntől a közösséghez vezető útra, akkor a közösségtől az egyénhez vezető úton kell megteremtelnünk részére a becsatlakozás lehetőségét. Tehát a nevelésnek kell megkönnyítenie az egyén számára saját és mások magatartásának helyes látását, és a környezetében lezajló változások megítélését. Ami részben a magatartás — mármint a helyes — lehetőségének biztosítását, részben pedig vélekedésének, tudatának formálását jelenti. Csakis ebben az esetben jön létre „a tudat és a magatartás szocialista típusa”, amely a jelen mellett mindig a jövő számára is képes alkotó tevékenységre. Ez a korszerű pedagógia lényege, melyet éppen Makarenko „a holnapi nap pedagógiája” kifejezéssel aposztrofált. Ha viszont ez elmarad, akkor az egyén magányos marad, s viszonylag fejlettebb szintű, de más jellegű egyéni kapcsolatrendszere a közösség bomlasztására szolgálhat. Ezt azzal is megelőzhetjük, ha éppen a közösségre támaszkodó nevelői ráhatást egyidejűleg az egyénre is, meg a környezetére is irányítjuk. Hiszen a fő feladatunk nem annyira a gyermek egyes személyiségvonásainak alakítása, hanem egész kapcsolatrendszerének befolyásolása.

A korábban említett finomabb érzékenység, meg a pedagógiai optimizmus is azt mondatja velünk Á. János történetében (de a ma még nagyon is gyakori más